

Regionalni sastanak IO ŽS Tivat, 24 - 26. februar 2012. godine

- Izveštaj -

Regionalni sastanak IO ŽS je bio prilika za analizu izveštaja prve faze terenskog rada na organizovanju ŽS za bivšu Jugoslaviju, zajedničko promišljanje samog procesa, kao i planiranje budućih aktivnosti na teritoriji bivše Jugoslavije.

Važno je napomenuti da je poverenje koje su članice IO dale Ženama u crnom - da budu nositeljke programskih aktivnosti, potvrđeno i na ovom sastanku, nakon više od godinu dana zajedničkog rada.

Sastanku je prisustvovalo 17 žena (3 Bosna i Hercegovina, 3 Crna Gora, 4 Hrvatska, 1 Makedonija, 6 Srbija)

Šta je doneo dosadašnji proces rada na organizovanju Ženskog suda za bivšu Jugoslaviju?

Razgovor o učincima dosadašnjeg procesa (prve faze organizovanja ŽS za bivšu Jugoslaviju), može se sagledati kroz sledeće tematske celine:

1. proces organizovanja ŽS kao jačanje veza unutar pokreta, ali i samih aktivistkinja,
2. proces organizovanja ŽS kao podsticaj za nove oblike rada, stvaranje znanja i prostor za feminističku refleksiju,
3. proces organizovanja ŽS kao razotkrivanje novih pitanja, tema,
4. proces organizovanja ŽS kao suočavanje sa konkretnim situacijama, izazovima na terenu.

1. Proces organizovanja ŽS kao jačanje veza unutar pokreta, ali i samih aktivistkinja

Može se evidentirati jačanje veza unutar ženskih grupa u svim državama nastalim na teritoriji bivše Jugoslavije, a u kojima se do sada odvijao proces organizovanja ŽS. Stav da rat zapravo nije završen, i ponovno pokretanje pitanje uzroka i posledica rata pokazao se kao iznimno važnim za "ponovnu mobilizaciju" mirovnog aktivizma i otvaranje onih tema u javnosti koje elite žele da "zaborave"...

Paola: Taj proces mi je više doneo nego što sam mislila, od bliže suradnje i veće komunikacije, do toga da smo čitale stručne tekstove. Bila sam i na prezentacijama u Lapcu i Korenici i to iskustvo je isto kao jedna vrsta i emocionalnog iskustva i rada na novoj vrsti znanja. U svim tim segmentima koje sam navela dobila sam nova iskustva, proces je inspirativan i bogat.

Rada: Mislim da smo se i same iznenadile zainteresiranošću aktivistkinja za proces... U Hrvatskoj je nekaka interes za antiratnu prblematiku pao, a ovim smo se nekako probudile...

Duška: Što se tiče saradnje organizacija, nekako su u ovoj priči bile organizacije koje i inače saraduju, pa je ovo bio samo dodatak.

Meliha: Prvi put je bilo da NVO-i sa prostora Federacije i RS rade nešto zajednički na temu koja nam je svima nelagodna. Ja sam mislila na početku da će to raditi samo NVO Federacije, ali iznenadila sam se pozitivno da su i organizacije iz RS radile i imale iste rezultate do kojih smo i mi došle.

Ervina: Zadovoljna sam procesom u CG zato što je većina žena čula da postoji nešto što se zove ŽS. CG je na to reagovala na način na koji je i sam njen kontekst takav - da se ovde nije vodio rat. Tako da unosimo odgovornost za ratove, jer su odavde ljudi išle u te ratove.

Sabina : Zadovoljna sam i stepenom saradnje ženskih organizacija u CG. Sa procesom sam zaista zadovoljna i lično i generalno.

Ljupka: Proces u CG mislim da je nekako povezao žene u različitim gradovima, više nego nevladine organizacije... Moje povezivanje sa ženama, jer je i ovo i meni bila šansa da se povezujem na teritoriji ex Yu, jeste velika dobit od tog procesa.

2. Proces organizovanja ŽS kao podsticaj za nove oblike rada, stvaranje znanja i prostor za feminističku refleksiju

Razlozi koji su uspjeli da ojačaju veze unutar ženskih grupa leže u načinu rada (vraćanje u "bazu", oslanjanje na terensko iskustvo rada sa ženama):

Nela: Nama je u Hrvatskoj jako važno usvajanje nove metodologije, to da smo usmjerene na sebe na drugi način, ne odnosimo se prema fanderima, UN - tijelima i slčnim na isti način... mislim da smo zbog rata i stranih organizacija imale taj fokus pomaknut, i da smo se sada vratile sebi. Metodologija koju imaju Žene u crnom - s njom se suočavamo i nismo je imali takvu... Snimati sve, imati autotrefleksiju, i nekakvu kritičku analizu. Ta metodologija je naizgled jednostavna, ali je vrlo zahtjevna. I stalno vraćanje onome šta su žene rekle, stalno vraćanje toj mudrosti.

Vrednosti koje leže u temelju samog procesa (obuhvatan feministički pristup, demokratičnost procesa) su takođe omogućili jačanje tih veza:

Duška: Možda je proces potaknuo neke da više, "feminističkije" promišljaju ratnu priču, što je teško činiti kada si tu gdje se rat dešavao.

Valentina: Moj osjećaj je da samo feministički pristup može pomoći ženski pokret u BiH da ne zapadne u nacionalizam. Ali za to treba i jedna stroga disciplina i etika facilitatorki, jer zamke su stalne i svugdje...

Ljilja: Bila sam zadivljena kako je to kod svih žena izazvalo, pobudilo interesovanje i vratilo na razmišljanje i promišljanje...

Staša: Ja bih rekla da je ovo povratak na staro, ali zapravo vraćanje sebi, da mi zajedno proizvodimo znanje i deelitizujemo NGO sektor. Mi smo vezane za stvarnost, i žene to

prepoznaju u ovom procesu, kao što su shvatile da ih mi poštujemo kao subjekte naracije, istorije, a ne kao ciljne grupe, kao objekte... Hvala vam što smo zajedno ušle u ovaj izazov. Ovo je ujedno i demokratizacija znanja, i demokratizacija novca, kada vidimo koja su sredstva uložena, i koji je rezultata toga... puno smo postigle, čak i efikasnost, a bez patrijarhalnog nadmetanja.

Nela: Do sada nismo potrošile ništa novaca na JP, sve smo bile uzbuđene zbog rada.

Otvaramo se prostor i za refleksiju, gotovo zaboravljenju u vremenu diktata projekata i puke efikasnosti koju ne prati istinska analiza stvarnosti:

Željka: Analiza i refleksija koju imamo u procesu je dobra. Upoznavanje različitih razina znanja, konstrukcija... znanje o ženskim sudovima je različito...

Nela: Ovaj proces je apsolutno drugačiji od onog koji doživljavamo generalno u radu, a to je da se kod nas stvaraju projektne koalicije. Projekti Evropske Unije zahtjevaju partnerstva i stvaraju se ad hoc... a ne političke koalicije. Ova naša je upravo oko političkih ideja i vrijednosti, suprotna je od trenda.

Specifičnost BiH kao još uvek podeljene države i pritisak donatora (ovo drugo pogađa sve države na teritoriji bivše Jugoslavije) takođe traži odgovor aktivstkinja na terenu, "civilno društvo je rizik".

Staša: Međutim, hajde da kažemo i da su svi projekti iz Republike Srpske uvezani sa Federacijom... Pitanje je da li je tu prostor koji se može iskoristiti i to je odgovornost civilnog društva i Federacije i RS... Koliko se projekata prećutkivanjem odvija...? Svi se projekti održavaju između Federacije i RS i postoji saučesništvo oko određenih tema. (...) Ali meni se čini da je ovo jedna saučesnička kombinacija obe strane... jer kada treba velike pare tražiti između dva entiteta, onda nema problema.. Mi ispadamo budale u jednoj velikoj projektnoj idili... civilno društvo je i rizik.

3. Proces organizovanja ŽS kao razotkrivanje novih pitanja, tema

Proces je omogućio samim aktivstkinjama fokusiranje na nove teme, uključivanje u aktivizam širokog broja novih pitanja sa kojima su se susretale u samoj pripremi ...:

Paola: Ono što se otvorilo sa ovom idejom da sa Ženskim sudom otvaramo mnoge teme, dolazimo u kontakt sa novim problemima koje do sada nismo imale u vidu kao organizacije civilnog društva smo fokusirane na jedno područje. Dobijamo sagledavanje šire slike, kroz JP se nametnulo, kao u Donjem Lapcu i Korenici, da smo slušale od žene o ekonomskim problemima, korupciji, ratnim zločinima, izbegličkim problemima, o stanarskim pravima, o ratnim zločinima... Čini mi se da je takav pristup obogatilo i naš rad i ono što ćemo dobiti od svega toga... I to da ujedno dobijamo novu sliku, nova znanja a to sve počinje, kao što je Nela rekla, od konkretnih iskustava žena.

Nela: Nama je pomoglo što imamo nekoliko mreža (u Hrvatskoj) i ovo je sada neka nova kvaliteta na temu (rata) koju dugo nismo imale. Uz vašu pomoć smo uspele da tu temu pokrenemo, i ovde nema one kompetitivnosti među grupama, u ovom procesu. Sve surađujemo, imamo dobru volju, dobru nameru i podršku. Suradnja je drugačija, to je nova kvaliteta.

Valentina: Mislim da nešto počinje i nešto se otvara, nismo imale vremena da se nađemo i da konsolidujemo sve što smo vidjele i doživjele, da odamo počast jedna drugoj i da vidimo šta su bile pozitivne strane, a šta potencijalne greške u procesu.

Isto tako, proces je otvorio zapretna pitanja i teme, pre svega pitanja odgovornosti za rat i ratne zločine, i izvan aktivističkih krugova:

Duška: Kada je u pitanju zainteresovanost žena, mi smo imale suprotnu situaciju kod nas, u odnosu na Hrvatsku... Prisutni su bili uglavnom mladi ljudi, oni koje ništa ne zanima i samo žele otići iz zemlje. Uglavnom su bile djevojke, i kako su one razumjevale, bez da smo mi to potencirale, to je priča suočavanje s prošlošću. Jer mi imamo stav među nekima ženskim grupama koje kažu da se ne možemo početi baviti aktuelnim pitanjima dok ne završimo našu ratnu priču. A sada imamo i mlade koji kažu da se mora raščistiti prvo s nekim stvarima. Mi smo nastojale pričati priču fokusiranu na rat i ratno nasilje, zato što je sve ostalo, uslovno rečeno, pokriveno. Međutim su žene same kroz prezentaciju, radionicu, shvatile da je ženski sud prilika da se progovori o globalnom muškom nasilju nad ženama.

Ervina: Hoću da kažem i da su žene spremne da pričaju i da iz neke potpune tišine koja nas pritiska, koja je toliko prožimajuća, da taj glas koji treba da se desi jeste nekako revolucionaran, ili bar značajan da se kaže, da se učini javnim. Jer svaka ta tema pokreće i radikalizuje strašan bol i imamo odgovornost da sa tim bolom uradimo nešto.

Sabina: Iako su te teme nelagodne, opasne, zabranjenje, pogotovo u kraju gdje ja živim, (ja dolazim iz grada koji je debelo učestvovao u ratu) ljudi su bilo jako zainteresovani za njih.

4. Proces organizovanja ŽS kao suočavanje sa konkretnim situacijama, izazovima na terenu

U zajedničkom promišljanju procesa, bilo je važno uvideti koji su izazovi, prepreke sa kojima se aktivistkinje moraju suočavati i nositi. Tu je i analiza specifičnosti regija u kojima se proces odvija. Pitanje izazova i prepreka koje se moraju savladati u procesu organizovanja ŽS mogu se podeliti u sledeće grupe:

a) limitiranost institucionalnog sudstva kao izvor nepoverenja kod ljudi (ali i kao otvaranje prostora za prihvatanje alternativnog suda i obuhvatnijeg razumevanja pravde), i nedovoljno znanje o funkcionisanju sudstva koje imaju same aktivistkinje, kao i problem sveprisutne depolitizacije,

b) nacionalističke ideologije koje nisu, u pojedinim državama, dovoljno razgrađene ni unutar aktivističkih grupa, a posebno ne u društvima zbog čega procesi etničkog čišćenja i dalje postoje (drugačijim sredstvima), kao i zloupotrebe silovanja žena u ratu jer nije postavljeno pitanje svih nivoa odgovornosti,

c) nedovoljno razvijeno civilno društvo u državama,

d) "diktat vremena" koje nalaže aktivistkinjama stalno preispitivanje procesa (tehnički i sadržajno), neprekidno učenje, kako bi se moglo što više ljudi uključivati/mobilisati u sam proces

4a) Limitiranost institucionalnog sudstva ii nedovoljno znanje o funkcionisanju sudstva aktivistkinja...

Valentina: Postoji taj pokušaj da se ukine državni sud koji se bavi ratnim zločinima... Toliko ima informacija koje se plasiraju, sa sve tri strane, koje su uspele da demotivisu sve, aktivistkinje čak.

Staša: U mnogim situacijama, zbog očuvanja Kosova na primer, bilo je nevažno da se neki srpski generali izruče, niko nikada nije tražio Kadrijevića, Adžića za komandnu odgovornost. To je propust međunarodne zajednice, takođe (...) Naime današnji ministar odbrane Dragan Šutanovac kaže da Diković nije kriv jer ga Hag ne traži, ili Milošević nije kriv, jer presude nema. To govori o važnosti pravosnažne presude po sve nas.

Ervina : Slušale smo jednu ženu koja je rekla da kada od Hrvatske dobiju podatak, pa tek onda tragaju za počiniocima... To znači da naše tužilaštvo ništa ne radi dok ih ne poguraju neki drugi. Oni čekaju da dubrovačko - neretvanski tužilac da ime prezime, i tek onda prikupljaju materijal, i još nas ubjeđuju da je to procedura, ne bave se svojim dvorištem. Ali i to je jasno, jer kada bi se bavili svojim dvorištem, morali bi izručiti same sebe.

Staša: Problem tužilaštva je da prikrivaju zločine u ime države. Takođe je jasno zašto to rade, jer je u Srbiji danas polovina Vlade iz bivšeg režima.

Nela: Čak i kada se govori o tome, tu je sustavna produkcija tog stava. Mislim da je veliki problem što aktivistice ne poznaju mehanizam suda - kako funkcioniše, tako da čak i ono što sudovi pozitivno rade se ne zna jer mi ne znamo kako to funkcioniše.

Nela: Nema aktivističkog dolaska, već moraju ići odvjetnici... tim udrugama koje su angažirale odvjetnike, monitoriranje kao da nije oblik političkog pritiska. Kod ratnih zločina nema političkog pritiska.

4b) Nerazgrađene nacionalističke ideologije...

Nacionalizam:

Meliha: (...) tokom obuke samo mi znamo što se desilo, i tu je prvi put došlo do pitanja da se mi nismo dogovorile hoćemo li zajedno, ili da se dijelimo... Hoćemo li cjelovitu BiH, ili ne... kako ćemo predstavljati sud na ženski način ? Mi nikada nismo sjele i pričale... Mi moramo to prodiskutovati same, među sobom, mi u BiH ništa nismo rješile, sedimo zajedno i pričamo o ženskom pitanju, ali nacionalno pitanje ne diramo... I tek tada vi možete nama pomoći, kada mi same budemo pričale među sobom.

Rada: A mi u Hrvatskoj niti ne sjedimo zajedno... Ja se sada bojim ovog Vukovara, nama tek preostaje rad...

Meliha: Mi imamo ad hock akcije, radimo zajedno, ali kada se prvi put pomenu ove teme...

Nela: Ni u Srbiji ne sede sve zajedno...

Duška: Mi ne pričamo o nama i na pr. Kolu srpskih sredstava, sa njima svejedno nismo zajedno... Govorimo unutar ženskih aktivističkih grupa, koje smo u mreži, gdje nema eksplicitno nacionalističkih organizacija, ali mi nismo našu unutrašnju, nazvaću je nacionalističku priču nismo pričale, sve se slažemo oko porodičnog nasilja, trafikanga, zakona o rodnoj ravnopravnosti, ali kada smo na području rata i posledica rata, i terenu BiH i RS... E, onda je već problematično, onda čika Dodika moraš gledati šta će reći... I to je problem, kao što je problem da moja izjava stoji javno, imaću problem kod kuće. Zato razmišljam i o tome-

ili je i njima problem da progovore, s čime mogu izać na kraj, ili one ni ne bi da progovore, a s time ne znam šta ćemo...

Nela: A ove manjinske sredine, u njima i dalje teče etničko čišćenje, dovode se ljudi izvan tih zajednica da rade, da budu u upravama, a sami meštani su bez posla. Tu su svi ti procesi etničkog čišćenja. Treba otvarati dvostruku odgovornost svojih, jer su bili žrtve svojih manjinskih vođa, a potom i većinskih. U Lapcu se uspjela otvoriti priča o tri sesetre bačene u bunar... Poznati doktor Lukač za kojeg smo mi znale, koji je bio pravi pozitivni primjer iz Zagreba, većinske nacionalnosti, nije htio otići sa izbjeglicama i Hrvati su ga ubili.

Zloupotreba silovanja u ratu:

Nela: Mi imamo baš žestoku manipulaciju koja teče već godinu dana. Ova jedna (Marija Slišković) sa organizacijom Žene u domovinskom ratu... U mjesecu novembru, odvela je 80 žena u Hag, one su pred sudom pjevale, recitirale i radile pritisak. Ko je njih 80 platio da idu u Hag, možete misliti... Radile su tamo pritisak za svoje generale. Osim toga, mislim da služi i kao pritisak za povlačenje optužnice za genocid.

Pitanje odgovornosti:

Staša: Mislim da bi bio ogroman pomak za Srbiju i Hrvatsku da se prizna status agresora na Bosnu i Hercegovinu i da se prizna poraz, i kada bi to bilo osveščeno kod većine stanovništva. Možemo pričati da smo bili u poziciji žrtve, tek kada osvestimo da smo prvo bile u poziciji agresora. Daša je insistirala na građanskoj odgovornosti u Srbiji, za ono učinjeno u naše ime... sve su se složile, ali da li se radi samo o građanskoj odgovornosti, jer je to lagodnije jer su i Mađari glasali za režim, i žene su dodale da nisu zadovoljne time, već da ih zanima i odgovornost na osnovu etničke pripadnosti, jer je rat vođen pozivanjem na kolektivne identitet.

Rada: Upravo ta podjela, da se HR drži na žrtvi to je najveća prepreka da se ne prihvaća odgovornost bilo koje vrste, ni individualna ni kolektivna... Zaista se zaboravlja da HR funkcioniše kao etnička država, i zato za probleme povratnika Srba nije samo iz građanske odgovornosti moguće delati. Mislim da je jako dobro stalno imati na umu "ne u naše ime", to žene mogu prepoznati. Prvo moramo rušiti paradigmu žrtve i agresora...

Ja se sjećam kada sam ušla u antiratnu kampanju, mnogi su me pitali kako mogu kada smo napadnuti, i ja sam rekla BAŠ ZATO. Svi su sretni u Hrvatskoj kada Staša kaže: "Ja dolazim iz agresorske zemlje", ali niko neće ustati i ponoviti za njom "I Hrvatska je bila agresor u BiH".

Valentina: U BiH većina ljudi je zaboravila da govori u svoje ime. Nikada se neće ništa riskantno reći, jer se moramo zaštititi. Zaista je potreban siguran taj prostor u kome se priča. Postoje uvijek neke osobe koje žele da riskiraju ali to su osobe koje su nitko i ništa i nemaju ništa da izgube. Ostali kalkulišu koliko će izgubiti.

4c) Nedovoljno razvijeno civilno društvo u državama

Valentina: Odgovornost u BiH se iskrivila, to je uglavnom optuživanju drugih. Mislim da je ključno političko znanje, koristiti Hanu Arent, koristiti lične primere pri tom. Ono što mene zanima je i civilno društvo koje se profesionaliziralo, i te osobe, umesto da budu saveznice, postavljaju pitanja i zahteve na način koji vodi pseudoobjektivnosti... BiH ima značajne inicijative tranzicione pravde, ali postoji taj pandan, mejnstrim razmišljanje koji stalno

4d) "Diktat vremena"...

Nela: Temu odgovornosti smo teško otvarale... Dva sata je mali vremenski okvir, žene budu dirnute filmom i probude njihove teme... Mislím da to nije samo stvar kratkoće vremena, već naše nespremnosti da otvorimo te teme. Moramo se fokusirat baš na to.

Valentina: Možemo reći da je sve počelo od sredine... nakon obuke u Sarajevu, nismo imale više nijedan sastanak...Imale smo mejling listu, sigurno je da i nama još treba Obuke... kada vidimo kako je rađena prezentacija, bez feminističkog sloja, onda nisi dovoljno uverljiva na JP, i tako se gubi i publika i one koje bi dalje radile. Mislím da i nama treba onako sistematično kao i vama u HR, da zajedno prodiskutujemo sve.

Ljupka: Teškoće i problemi po meni su u ovome - kako mobilisati, kako ove žene povezati, zadržati u procesu i mobilisati još više ljudi, i žene i muškarce, upravo zbog složenosti uslova.

Suočavanje aktivistkinja sa izazivima i preprekama u terenskom radu na organizovanju ŽS, u slučaju kada je u pitanju rad sa javnošću, može se i trebalo bi rešavati kontinuiranim radom (ponavljanjem "poseta" mestima u kojima su već organizovane JP, kako su sugerisale aktivistkinje Hrvatske, i što je prihvaćeno). Isto tako, potrebno je jačati sopstvene snage (snage aktivstkinja) kontinuiranim učenjem, deljenjem znanja i razmenom iskustava.

Pripremile: Staša Zajović i Marija Perković